

Домбі і син. Кн. 1: роман

Чарлз Дікенс

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

Переклад — М. Іванова

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Розділ перший

Домбі і син

Сутеніло. У великім кріслі край ліжка в кутку кімнати сидів Домбі, а тепло сповитий Син лежав у маленькій плетеній колісці, дбайливо примощений на низенькій канапі перед самісіньким каміном, — здавалося, його щойно зіпили з тіста, а тепер мають підпекти на вогні.

Домбі прожив майже сорок вісім років. Син — лише сорок вісім хвилин. Домбі — червонястий на виду, гарний, поставний чоловік, — проте занадто суворий та бундючний, щоб можна було відчутися до нього прихильність, — почав уже лисіти. Натомість Син, — звичайно, чудовий хлопчик, — ще зовсім не мав волосся, був геть червоний, зморщений і вкритий плямами. На обличчі Домбі вже зробили позначки безжальні близнюки — Час і брат його Клопіт, що, простуючи людським лісом, карбують людей, мов зрілі дерева на зруб. — А на синовім обличчі тяглись і схрещувалися сотні малесеньких брижиків, які той же зрадливий Час мав ще з утіхою розгладити пласким боком своєї коси, ніби готуючи поверхню для подальших, куди глибших, утрочань.

Домбі, щасливий, що нарешті справдилось його палке бажання, побрязкував важкеньким золотим годинниковим ланцюжком, що звисав з-під його бездоганного синього фрака з гудзиками, які фосфорично мерехтіли, відбиваючи полум'я каміну. А Син, затиснувши і скрутивши кулачата, зібравши всю свою кволу силу, неначе сердився на життя, що дісталось йому так несподівано.

— Місіс Домбі, наш торговельний дім уже не тільки зватиметься, а й насправді буде знову «Домбі і Син», сказав містер Домбі. — «Домбі і Син»!

Від цих слів він полагіднішав і (правда, не без вагань, як чоловік, що не звик так звертатися) додав до імені місіс Домбі пестливий епітет:

— Місіс Домбі... е-е... моя... моя люба.

Недужа подивилась на нього, і на її обличчі спалахнув рум'янець легкого подиву.

— А охрестимо його, моя... місіс Домбі, охрестимо його, звичайно, — Поль.

— Звичайно, — ледь чутно проказала вона або радше лише ворухнула губами і знову заплющила очі.

— Місіс Домбі, так звали його батька і діда. Як було б добре, якби його дід дожив до цього дня! — І він ще раз, точнісінько тим же тоном повторив: «Дом-бі і Син»!

Ці три слова були єдиним сенсом життя містера Домбі. Адже землю створено, щоб Домбі і Син могли на ній торгувати, сонце і місяць, — щоб світили їм. Річки потекли і моря простерлись, щоб було де плавати їхнім кораблям. Веселка обіцяла їм гарну годину. Вітри тільки або сприяли, або перешкоджали. Зірки та планети оберталися на орбітах, щоб не зрушився світ, центром якого був торговельний дім «Домбі і Син». Загальновживані скорочення набували для містера Домбі іншого змісту й стосувалися лише їхньої фірми: A. D. було вже не Anno Domini 1, а Anno Dombei 2... і Сина.

Як перед тим і його батько, в потоці життя і смерті він теж колись виріс від Сина до Домбі і майже двадцять років був єдиним представником фірми. З тих двадцяти десять років він був одружений із жінкою, котра, як дехто казав, не могла віддати йому серця, бо її щастя було в минулому, і вдовольнилася тим, що покірно й віддано слугувала подружнім обов'язкам, давши нарешті спокій своїй понівеченій душі. Хоча ці пусті балачки найдужче зачіпали містера Домбі, навряд чи вони дійшли до його вух. А якби й дійшли, то, мабуть, тільки він у світі не йняв би їм віри. Фірма «Домбі і Син» добре зналася на шкірах, а на серці людському — ні. Нехай цими химерами морочать собі голови юнаки і дівчата,

вчителі та писаки. Містер Домбі міркував, певне, так, що за самою природою речей матримоніальний союз із ним має бути приємний і почесний для кожної розважливої жінки. Що надія привести на світ нового компаньйона такої славетної фірми не могла не зродити честолюбства у грудях навіть найменш честолюбної особи її статі. Що місіс Домбі підписала свій шлюбний контракт — майже необхідний додаток до пристойного становища в суспільстві, — вже й не кажучи про увічнення родинної фірми, — добре знаючи, що вона з цього матиме. Що становище містера Домбі в суспільстві вона могла бачити щодня. Що за його столом місіс Домбі завжди сиділа на чільному місці і своєю люб'язністю і напрочуд аристократичними манерами підтримувала честь його дому. Місіс Домбі мусила бути щаслива. Бо дітись їй було нікуди.

Хіба що в одному пункті не все було гаразд. Так! Це і він мусив визнати. Тільки в одному, але у вельми істотному. Вони побралися десять років тому і аж до сьогодні — дня, коли містер Домбі, побрязкуючи важеньким золотим ланцюжком від годинника, сидів у великому кріслі біля її ліжка, аж до сьогодні їхній шлюб не мав наслідків.

До речі, наслідок був, але не вартий згадки. Років шість тому в них народилася дівчинка, — тепер вона непомітно пробралась у кімнату і зіщулилась у кутку, з якого могла бачити материне обличчя. Та що там якесь дівча для «Домбі і Сина»! В капіталі фірми з такою гучною назвою дівчисько — лише низькопробна монета, яку ніхто не бере, — нікудишній хлопець, та й годі.

Проте в цю хвилину чаша задоволення містера Домбі була настільки повна, що він визнав за можливе виділити з неї краплю-другу і скропити куряну стежку життя своєї маленької доньки.

— Флоренс, — сказав містер Домбі, — мабуть, підійди, коли хочеш, подивися, який гарненький у тебе братик. Тільки не

торкайся до нього!

Дівчинка, зиркнувши на синій фрак і цупку білу краватку, що разом із парою рипливих черевиків та цокотливим годинником утілювали для неї образ батька, знову прикипіла очима до матиногого обличчя, — не ворухнувшись, не мовивши ні слова.

Зате як тільки жінка розплющила очі й побачила дівчинку, та підбігла до неї і, ставши навшпиньки, щоб якомога глибше сховатися в її обіймах, пригорнулась до матері в пориві розпачливої і, як на її роки, надто палкої любові.

— О Господи! — хапливо підводячись, мовив містер Домбі — Що за нерозважливі, гарячкові рухи! Мабуть, ліпше попрошу доктора Пепса, хай він виявить ласку і ще раз підніметься сюди. Гаразд, я пішов. Звичайно, нема потреби нагадувати, — додав він, спинившись біля канапи перед каміном, — щоб ви якнайревніше доглядали цього юного джентльмена, місіс...

— Блокіт, сер? — підказала, шкірячи зуби і виказуючи свої пристойні манери, змарніла нянька; навіть власне прізвище вона наважувалась вимовити не інакше, як тільки у формі делікатної підказки.

—...Цього юного джентльмена, місіс Блокіт.

— Аякже, сер. Я пригадую, коли народилася міс Флоренс...

— Ну-ну-ну! — сказав містер Домбі, нахиляючись над плетеною колискою і ледь суплячи брови. — З міс Флоренс усе гаразд, а тут ідеться про зовсім інше. Цей юний джентльмен має здійснити призначення долі. Призначення долі, хлопчику! — Скінчивши, мову, він підняв ручечку немовляти, поцілував її і, немов злякавшись, що такий вчинок уймає йому гідності, незграбно вийшов з кімнати.

Доктор Паркер Пепс, один із придворних лікарів, що тішився неабиякою славою, здобутою допомогою у примноженні вельможних родин, походжав по вітальні, закривши руки за спину і

сповнюючи невимовним захватом домашнього лікаря, який, розповідаючи, як він укупі з доктором Паркером Пепсом останні шість тижнів щохвилини чекав виклику, протуркав вуха усім своїм пацієнтам, знайомим і друзям.

— Ну, сер, — немов закалатавши билем, проказав доктор Паркер Пепс своїм глибоким, густим, щоправда, з огляду на обставини, трохи стихшим голосом, — гадаю, що ваш візит підбадьорив леді?

— Тобто стимулював? — несміливо примовив домашній лікар, водночас уклоняючись докторові: вибачте, мовляв, що і я вкинув слово, але воно тут до речі.

Це питання загнало містера Домбі в тісний кут. Він так мало думав про хвору, що навіть не спромігся відповісти. Тільки сказав, що відчув би себе спокійніше, якби доктор Паркер Пепс зміг іще раз піднятися нагору.

— Гаразд, — погодився доктор. — Сер, тільки нам не слід таїти від вас, що її милість графиня... перепрошую, я плутаю імена... я хотів сказати, ваша мила дружина... вкрай знесилена. У неї зовсім відсутній тонус, чого ми воліли б не... не...

— Бачити, — втрутився домашній лікар, ще раз уклоняючись.

— Цілком слушно, — сказав доктор Паркер Пепс, — чого ми воліли б не бачити. Мені здається, що весь організм леді Кенкейбі... пробачте... я хотів сказати місіс Домбі... я плутаю прізвища моїх пацієнтів...

— Вельми численних пацієнтів, — пробурмотів домашній лікар — Тут хоч-не-хоч, а... було б дивно, якби навпаки... практика доктора Паркера Пепса у Вест-Енді...

— Дякую, — мовив доктор. — Цілком слушно. Коли я обстежував хвору, мені здалося, що її організм зазнав удару і врятувати її можуть лише великі, рішучі і...

— Героїчні, — прошепотів домашній лікар.

— Цілком слушно, — potwierдив доктор, — і героїчні зусилля. Містер Пілкінс як лікар, що незмінно наглядає за всією вашою родиною, — я певен, краще за нього цього ніхто не зробить.

— О, — пробелькотів домашній лікар, — це ж похвала від самого сера Губерта Стенлі 3!

— Ваші слова — для мене велика честь, містере Пілкінс, — повів далі доктор Паркер Пепс, — як постійний лікар, чудово обізнаний з організмом хворої в нормальному стані (а в таких випадках це знання чимало важить і допомагає нам виробити певну думку), згоден зі мною. Він теж гадає, що хворій треба зробити героїчне зусилля і покласти на природу. А коли наша шановна графиня Домбі... перепрошую, місіс Домбі... не...

— Спроможеться, — докинув домашній лікар.

— Зробити потрібне зусилля, — завершив доктор Паркер Пепс, — тоді, боюся, на наш превеликий жаль, станеться криза.

Після цих слів вони на хвилину опустили очі в землю, а потім, по знаку доктора Паркера Пепса, рушили нагору. Домашній лікар догідливо відчинив двері перед славетним колегою і, шанобливо вклонившись, пішов за ним услід.

Твердити, ніби від такої звістки містер Домбі — на свій, звичайно, кшталт — нітрохи не засмутився, було б просто несправедливо. Не такий він був чоловік, щоб його можна було чимось злякати чи приголомшити, — але він ясно відчув, що якби його дружина рознедужалась і померла, то йому було б дуже шкода, він жалів би за нею не менше, ніж за якоюсь тарілкою, чи шафою, або іншим необхідним хатнім пожитком, за яким щиро шкодуєш, коли втратиш. Тільки, звичайно, це був би холодний, діловий, незворушний джентльменський жаль.

Однак містер Домбі про це розмірковував недовго, позаяк на сходах почулося шамотіння спідниці, і в кімнату ввігналася дама, яка радше сягнула вже середнього віку, проте була вбрана як

дівчина: найдужче це виказував туго затягнутий корсет. Зі скривленим від хвилювання обличчям, тамуючи радість, вона підбігла до нього і, обнявши за шию, затинаячись, проказала:

— Полю, любий! Він — викапаний Домбі!

— Ну-ну, — відповів їй брат (адже містер Домбі доводився їй братом), — гадаю, він справді вдавсь в наш рід. Угамуйся, Луїзо.

— Звісно, я таки як дурна, — сказала Луїза, сідаючи й витягаючи хусточку, — але ж він... він достеменний Домбі! Такого я й зроду не бачила!

— А що там з Фанні? — запитав пан Домбі. — Як вона?

— Нічого страшного, мій любий, — відказала Луїза. — Повір мені, нічого не трапилось. Вона просто виснажилась, але це пусте проти того, що було мені після Джорджа і Фредеріка. Треба зробити зусилля, оце й все. О, якби люба Фанні була така, як Домбі! Все ж, гадаю, вона зробить його. Я навіть не маю сумніву. Вона знає, що так треба, що це її обов'язок, і неодмінно зробить. Полю, любий, я слабка і дурна й через те так тремчу і трушуся, але мені аж в голові паморочиться і я мушу попросити в тебе келишок вина й шматочок он того пирога. Коли я вийшла від любої Фанні й отого чарівного пискляти, на сходах мені здавалося, що я впаду і вивалюсь у вікно.

Її просторікування перебив обережний стукіт у двері.

— Місіс Чік! — озвався за дверима дуже лагідний жіночий голос. — Як ви там, рідна моя?

— Полю, любий, — шепнула Луїза, підводячись, — це міс Токс. Сама доброта! Без неї я б нізащо не зважилась вийти з дому. Міс Токс, це мій брат, містер Домбі. Знайомся, Полю, — моя найближча подруга міс Токс.

Дама, яку так дивно представили, була довга, худа і така блякла, неначе всі фарби, призначені їй зроду, робилися, як кажуть текстильники, з нетривких барвників, і з часом потроху змилися. А поза цим її можна було би назвати взірцем зичливості і люб'язності.

Від багаторічної звички з незмінним захватом вислухати все, що при ній говорилося, і дивитися на бесідників так, ніби вона зобов'язувалася перенести їх образи в свою душу і вже не розлучатися з ними до самої смерті, в міс Токс перехнябилася голова. Її руки, ніби виказуючи мимовільний захват, раз по раз судомно підносились, очі — з тієї ж причини — підкочувались угору. Вона мала найніжніший у світі голос, а на самісінькій середині її воістину орлиного носа, немов камінь, що завершує арку, сиділа невеличка гуля, від якої ніс круто, ніби кажучи, що назад уже не повернеться, повертав униз до обличчя.

Одежа міс Токс, щоправда, цілком добротна й чепурна, вказувала деякий несмак і нестатки. Свої капелюшки та чепчики вона завжди прикрашала якимись чудернацькими бур'янчиками. Подеколи в її волоссі можна було побачити дивовижні травини, а цікаві догледіли б, що в її комірцях, рукавчиках, брижах, зав'язках та інших інтимних дрібницях — тобто, в усьому, що має два краї, які треба з'єднати, краї ті ніколи не жили в злагоді, а неодмінно налізали й насакували один на одного. Були в неї й зимові хутрянні убрання — палантини, боа, муфти, але шерсть на них завжди найжувалась й анітрохи не блищала. Міс Токс кохалася в маленьких сумочках із защіпками, що, замикаючись, стріляли, мов пістолети, а виряджаючись, одягала на шию вкрай потертого медальйона, який скидався на давній і вельми сумнівний золотий самородок і в який годі було зазирнути. Ці й деякі інші прикмети такого ж характеру сприяли поширенню думки, що міс Токс — дама, як то кажуть, обмежених засобів, які вона використовувала з максимальним для себе пожитком. Ще однією підставою була, мабуть, її дрібна хода, — цілком імовірно, що, роблячи два-три кроки замість одного, вона потім звикла все примножувати ошадністю.

— Мушу сказати, — з подиву гідним реверансом мовила міс Токс, — я давно мріяла про честь бути представленою містерові

Домбі, але не сподівалася, що це трапиться саме зараз. Люба моя місіс Чік... Можна, я казатиму Луїза?

Місіс Чік взяла її руку, зверху поставила келишка, стримала сльозу й прошепотіла:

— Господи, та звичайно.

— Тоді, люба Луїзо, найдорожча моя, — сказала міс Токс, — як ви почуваетесь?

— Краще, — відповіла місіс Чік. — Випийте трохи вина. Ви хвилювалися не менше, ніж я, і вам конче потрібно випити.

Містер Домбі, як господар, повторив запрошення.

— Полю, — вела далі місіс Чік, ще й досі тримаючи руку своєї приятельки, — міс Токс, знаючи, як я чекала сьогоднішньої події, підготувала подаруночок для Фанні, який я пообіцяла передати. Полю, це всього лише подушечка для голок 4, — така, яку шиють, коли має народитись дитина, — але я хочу сказати, я скажу, я повинна сказати, що міс Токс напрочуд влучно добрала для неї присвяту «Ласкаво просимо, маля Домбі!» Та це ж, по-моєму, справжня поезія!

— Там так і написано? — зацікавився брат.

— Саме так, — potwierдила Луїза.

— Луїзо, люба, зробіть тільки ласку пригадати, — благальним тоном сказала міс Токс, — що тільки... як би це краще висловити... тільки непевність наслідків спонукала мене вжити це слово... «Ласкаво просимо, насліднику Домбі!» набагато більше б відповідало моїм почуттям, які ви, безперечно, добре знаєте. Зваживши, що не можна сказати напевне, яке ж янголятко народиться, ви, сподіваюсь, даруєте мені те, що за інших обставин можна було б назвати неприпустимим панібратством.

Завершивши, міс Токс шанобливо вклонилася містерові Домбі, і той вельми люб'язно нахилив у відповідь голову.

А зроблений у розмові натяк на фірму «Домбі і Син» так його потішив, що склалося враження, ніби сестра пана Домбі — хоч він уважав її кволим і лагідним створінням, — впливала на нього сильніше, ніж будь-хто інший.

— Ну, — солодко всміхаючись, мовила місіс Чік, — після цього я Фанні прощаю все.

Це була справді християнська заява, і місіс Чік відчула, як їй зразу полегшало. Власне, їй не було чого прощати своїй братовій, бо ж нічого не було. Хіба що одне: вона одружилася з її братом — учинок уже й так зухвалий — і привела замість хлопця дівчинку. Цього, як часто нарікала пані Чік, від своєї братової вона ніяк не сподівалася, — це була просто невдячність за всю ту увагу та шанобу, з якою до неї ставились.

У цю хвилину містера Домбі мерщій покликали з кімнати, і жінки залишилися самі. Міс Токс одразу почала судомно підсмикували руки.

— Я знала, що мій брат причарує вас. Я давно це казала вам, моє серденько, — мовила Луїза.

Руки та очі міс Токс унаочнили те чарування.

— А які в нього статки, голубко!

— Ах! — розчулено вигукнула міс Токс.

— Величезні!

— Люба Луїзо, а які в нього манери! — захоплювалася міс Токс. — Постава! Гідність! Та я не бачила ні одного портрета, де б хоч наполовину відтворили ці риси! Таку величність — ви розумієте мене? — незламність, — могутні груди, статуру! Фінансовий герцог Йоркський, кохана моя: не менше, як герцог Йоркський! Ось як би я сказала про нього.

— Полю, любий, ти побілів як стіна, — зойкнула сестра, коли повернувся Домбі. — Сподіваюсь, нічого не сталося?

— На превеликий жаль, Луїзо, мені сказали, що Фанні...

— Е, любий Полю, — відповіла, підводячись, сестра, — не йми їм віри. Полю, якщо ти хоч трохи віриш моєму досвіду, то знай, що Фанні лише потрібно зробити зусилля. І на це зусилля, — додала вона, скидаючи капелюшок і діловито поправляючи чепчик та рукавички, — на це зусилля її треба надихнути, — а в крайньому разі навіть примусити до нього. Ну, а тепер любий Полю, ходімо разом нагору.

Містер Домбі, що, як ми вже казали, здебільшого був під впливом сестри і завжди покладався на неї як на досвідчену й діяльну жінку, послухався й рушив за нею до кімнати хворої.

Недужа, пригорнувши донечку до грудей, лежала в тій же позі. Дитина й далі палко тулилася до матері, ні на мить не підводячи голови, не відриваючи ніжної щічки від її обличчя, не дивлячись на довколишніх, ні разу не ворухнувшись, не зронивши ні слова, ні слюзинки.

— Без дівчинки вона непокоїться, — шепнув доктор містерові Домбі. — Ми визнали за краще, щоб дитина була поруч.

Круг ліжка панувала така врочиста тиша, а обидва медики дивилися на нерухому постать з таким співчуттям і безнадією, що місіс Чік на хвилю навіть зреклася свого наміру, але нараз, набравшись відваги й того, що вона називала «присутністю духу», сіла коло ліжка і тихо й настирливо, ніби будячи сплячого, промовила:

— Фанні! Фанні!

Відповіді не було, в суцільній тиші, немов біжучи наввипередки, тільки гучно цокали годинники пана Домбі та доктора Паркера Пепса.

— Фанні, любонько, — удавано грайливим тоном почала місіс Чік, — до вас прийшов містер Домбі. Ви — не хочете побалакати з ним? Вам хочуть дати вашого хлопчика... ваше малятко, Фанні, — чуєте? Адже ви, мабуть, ще й не бачили його... Покласти його до

вас у ліжку? Та для цього треба, щоб ви хоч трішки зібралися з силою. Вам не здається, що вже час трохи зібратися на силі? Га?

Вона схилила вухо й прислухалася, водночас перебігши очима по присутніх і піднявши пальця.

— Га? — повторила вона. — Що ви сказали, Фанні? Я вас не чую.

У відповідь ні слова, ні звуку. Годинники містера Домбі й доктора Паркера Пепса, здавалось, побігли швидше.

— Ну, справді, Фанні, голубонько, — наполягала зовиця, змінивши позу й несамохіть заговоривши непевним, стривоженим голосом. — Я на вас насварюсь, якщо ви самі не підведетесь. Ви повинні зробити зусилля, — хай навіть безмірне й болюче. Адже ми живемо у світі зусиль і не можна піддаватися, коли так багато залежить від нас самих. Ну-бо! Спробуйте! Далєбі, я вас вилаю, якщо ви не зберетеся на силі!

Запала тиша. Годинники вже бігли мов скажені. Вони немов борюкалися, перекидаючи один одного.

— Фанні, — благала Луїза, озираючи всіх дедалі тривожнішим поглядом. — Фанні, ну, гляньте на мене! Тільки очі розкрийте, тільки покажіть, що ви чуєте, що розумієте мене! Ну? Боже милий, що ж його робити, джентльмени?

Медики презирнулися поверх ліжка, і домашній лікар, нахилившись, шепнув щось дівчинці. Не збагнувши, чого від неї хочуть, дівчинка повернула до нього своє геть сполотніле обличчя й чорні оченята, але й далі горнулася до матері.

Шепіт повторився.

— Мамо! — зойкнула дитина.

• • •

Чарлз Дікенс. Домбі і син. Кн. 1: роман — ознайомчий фрагмент

Далі — у повній книжці «Домбі і син. Кн. 1: роман».
nashaknyga.com.ua